

Discovering the Archaeologists of Europe:

Mednarodno poročilo

Kenneth Aitchison

Institute for Archaeologists

Januar 2009

DISCOVERING THE ARCHAEOLOGISTS OF EUROPE MEDNARODNO POROČILO

Kenneth Aitchison

Januar 2009

Objavil: Institute for Archaeologists

Avtorske pravice © Institute for Archaeologists 2009

Institute for Archaeologists, SHES, Whiteknights, University of Reading, PO Box 227, Reading RG6 6AB

V skladu z Zakonom o avtorskih pravicah in patentih (Copyright, Designs and Patent Act) iz leta 1988 pripadajo avtorske pravice tega dela Kennethu Aitchisonu.

ISBN 978-0-948393-96-9

Oblikovanje naslovnice: Conor McDermott

Prevod v slovenščino: Vesna Pintarič

Zahvale

Avtor se želi zahvaliti naslednjim posameznikom, ki so prispevali k pričujočemu projektu kot del ekipe Discovering the Archaeologists of Europe.

Efthymia Alphas, Gregor Bajc, Lucia Benedikova, John Collis, Rachel Edwards, Eva Fottova, Jan Frolík, Margaret Gowen, Anthony Harding, Raimund Karl, Angeliki Kossyva, Dirk Krausse, Patrizia La Piscopia, Marc Lodewijckx, Kristine Magerman, Conor McDermott, Dóra Mérai, Tomáš Michalík, Nagy Mihály, Predrag Novaković, Carla Nübold, Alcestis Papadimitriou, Pantos Pantos, Despo Pilides, Vesna Pintarič, Stefan Schmidt, Danica Staššíková-Štukovská, Martin Tomasek, Katja Uršič in Karen Waugh.

John Collis je v projektu sodeloval kot projektni svetovalec in Rachel Edwards kot notranja projektna nadzornica. Claire Soper in Kathryn Whittington sta pomagali pri administrativnih delih.

Projekt je deloma financiral sklad Leonardo da Vinci II pri Evropski komisiji. To poročilo odseva izključno mnenja avtorja, Evropska komisija ni odgovorna za nadaljnjo rabo podatkov, ki jih poročilo vsebuje.

Vsebina

Zahvale 4

Vsebina 5

1.0	Povzetek.....	6
2.0	Namen in cilji	8
3.0	Sodelovanje.....	Error! Bookmark not defined.
4.0	Metodologija.....	10
4.1	Zbiranje podatkov.....	10
4.2	Analiza podatkov	10
5.0	Definicija arheologa	11
6.0	Število zaposlenih v arheologiji.....	12
7.0	Pretekla rast sektorja	14
8.0	Prihodnja rast sektorja.....	15
9.0	Starost in spol arheologov	16
10.0	Invalidnost v arheologiji.....	18
11.0	Poreklo zaposlenih.....	19
12.0	Najvišja pridobljena izobrazba arheologov.....	21
13.0	Arheologi zaposleni za poln in skrajšan delovni čas	23
14.0	Dohodki v arheologiji	24
15.0	Dodatno usposabljanje in potrebe po specifičnih znanjih.....	25
16.0	Mednarodna mobilnost.....	26
16.1	Ovire mednarodni mobilnosti - licence	27
16.2	Ovire mednarodni mobilnosti - izobrazba.....	28
16.3	Ovire mednarodni mobilnosti - jezik	29
17.0	Priporočila	30
18.0	Literatura	31
	Priloga 1: Zasebni sektor in javno financiranje	32

1.0 Povzetek

Discovering the Archaeologists of Europe je obsežen projekt, ki je raziskal delovni trg, usposobljenost in mednarodno mobilnost arheologov v dvanajstih državah članicah Evropske unije. Raziskava je potekala v letih 2007 -08.

Organizacija. Arheološko delo v sodelujočih državah je organizirano na več načinov, z različnimi stopnjami tržne dejavnosti, ki dopolnjuje delo državnih organizacij. Sodelujoče države na različne načine definirajo pogoje za naziv arheologa.

Zaposlitev. V dvanajstih sodelujočih državah naj bi po ocenah raziskave delalo 16.657 arheologov, kar predstavlja 0,02 % celotne delovne sile v omenjenih državah. Najvišji odstotek arheologov v celotni delovni sili države je na Irskem, kjer predstavljajo arheologi 0,08 % celotne delovne sile. V državah, kjer je arheologija predvsem dejavnost zasebnega sektorja, je precej več razpoložljivih delovnih mest.

Struktura delovne sile. Med arheologi za katere so bili pridobljeni podatki o spolu je 54 % moških in 46 % žensk. Ta odstotek ustreza razmerju moških in žensk v celotni delovni sili EU, ki znaša 53:47. V Grčiji in na Cipru so relativne številke arheologinj precej višje.

V povprečju so evropski arheologi stari 39 let.

Zelo majhen odstotek arheologov v EU je invalidov - le 1,5 % celotnega števila delavcev, za katere so bili pridobljeni podatki. Pomembno odstopanje se je pojavilo le v Nemčiji, kjer je 6,0 % nemških arheologov invalidov.

Narava dela. V dvanajstih sodelujočih državah je po pridobljenih podatkih iz raziskave 86 % arheologov zaposlenih za polni delovni čas in le 14 % s skrajšanim delovnim časom. To je primerljivo s celotnim razmerjem zaposlenega prebivalstva v EU 82:18, vendar je pravzaprav zelo malo posameznih držav poročalo o razmerjih, ki bi bila podobna evropskemu razmerju. Posamezne države so običajno poročale, da skoraj nimajo zaposlenih s skrajšanim delovnim časom, ali pa je nasprotno po skrajšanem delovnem času zaposlen približno eden izmed štirih arheologov.

Dohodki. Praviloma so v dvanajstih sodelujočih državah arheologi plačani nekoliko bolje od državnega povprečja. Izračunani povprečni dohodek arheologov, ki so bili zajeti v raziskavi, je rahlo višji (107 %) od evropskega povprečja vseh zaposlenih. Dohodki v arheologiji so načeloma višji v državah, kjer arheološko delo opravljajo predvsem državne institucije, vendar pa je napram državam, kjer je arheologija predvsem tržna dejavnost, precej manj zaposlenih v arheologiji.

Rast sektorja. V skoraj vseh državah, ki so sodelovale v raziskavi se je število zaposlenih v arheologiji v zadnjih petih letih povečalo, poleg tega pa je bila (v času zbiranja podatkov, večinoma 2007) pričakovana nadaljnja rast sektorja.

Usposobljenost. V vseh sodelujočih državah je običajno, da imajo zaposleni v arheologiji diplomu. 5 % arheologov je pridobilo svojo najvišjo stopnjo izobrazbe v državi Evropske unije, ki ni država, kjer so trenutno zaposleni.

Poreklo zaposlenih. 92 % arheologov v dvanajstih sodelujočih državah je zaposlenih v državi svojega porekla. Nadaljnjih 6 % je iz drugih držav EU, medtem ko je le 1 % zaposlenih po poreklu iz držav izven EU.

Potrebe po nadaljnjem usposabljanju. Vsaka sodelujoča država je ocenjevala tudi specifične potrebe po dodatnem usposabljanju, vendar je bil način postavljanja vprašanj v vprašalnikih posameznih držav različen zaradi prilagajanja vprašanj različni organizaciji in pristopom k arheološkemu delu. Iz tega razloga pridobljenih podatkov ni mogoče koristno primerjati med seboj.

Ovire mobilnosti. Cilj projekta je bil boljše razumevanje pogojev za delo arheologa v Evropi ter zmožnost zagotavljanja preglednih/primerljivih kvalifikacij za to delo, da bi s tem olajšali mednarodno mobilnost.

Raziskava kaže, da za arheologe obstajajo priložnosti prehajanja med državami članicami EU, obenem pa je raziskava uspešno identificirala potrebno usposobljenost za prehajanje med sodelujočimi dvanajstimi članicami EU, kar običajno predstavlja vsaj univerzitetna stopnja izobrazbe.

To pa ne pomeni, da so kvalifikacije arheologov univerzalno sprejete v vseh ostalih državah. Različne tradicije arheološkega dela pomenijo, da lahko sistemi koncesij ali licenc, ki običajno temeljijo na akademski usposobljenosti, ovirajo prost pretok zaposlenih v arheologiji med različnimi državami.

Raziskava je tudi pokazala, da je za delo v drugih državah potrebno znanje jezikov (včasih je znanje jezika absolutni predpogoj za opravljanje dela v določeni državi).

2.0 Namen in cilji

Namen raziskave je izboljšati razumevanje pogojev za arheološko delo v Evropi in možnosti zagotavljanja transparentnih kvalifikacij zanj.

Za doseg tega namena je imel projekt več ciljev tako na evropski, kot tudi na ravneh individualnih držav:

- prepoznati ovire za vstop v arheološko stroko in mednarodno mobilnost,
- prepoznati podatke o in trende trga delovne sile, vključno z investicijami v usposabljanje in zaposlovanje ter težave pri napredovanju na delovnem mestu,
- dognati število arheologov, ki so dejavni v posameznih državah,
- prepoznati potrebe po dodatnem usposabljanju in primanjkljaje v usposobljenosti,
- delodajalcem v arheologiji zagotoviti informacije za spodbujanje dolgoročnega načrtovanja dela in izboljšanje kvalitete organizacije dela.

Te cilje je raziskava dosegla s prepoznavanjem, zbiranjem in razširjanjem podatkov o arheologih in arheološki zaposlitvi v Evropi (poznavanje trga delovne sile), z namenom, da bi delodajalci, strokovne organizacije, Evropsko združenje arheologov (European Association of Archaeologists - EAA), organizacije, ki zagotavljajo dodatno usposabljanje, in druge organizacije:

- razvijale prepoznavanje praks in pogojev za pospeševanje mednarodne mobilnosti delovne sile,
- definirale specifične kriterije in metodologije za prepoznavanje potreb po dodatnem usposabljanju skozi celotno Evropo,
- izboljšale analize in predvidene potrebe po dodatnem usposabljanju,
- omogočile primerjave med potrebami po specifičnih znanjih v posameznih državah.

Pred pričujočo raziskavo tovrstni podatki v večini posameznih držav niso bili dostopni, prav tako pa pred tem niso bili zbrani ali uporabljeni na mednarodni ravni.

3.0 Partnerstvo

Raziskava je vključevala arheološke organizacije iz dvanajstih držav članic Evropske unije ter mednarodno organizacijo EAA. Sodelujoče organizacije prihajajo iz zelo različnih ozadij, kar je omogočilo precejšnjo raznolikost pogledov in mnenj o tematiki raziskave, kar je samo raziskavo tudi okrepilo.

Sodelujoče organizacije

Avstrija	Internationales Österreichisches Archaeologie Forum	Arheološki forum
Belgija	Katholieke Universiteit Leuven	Univerzitetni arheološki oddelek
Ciper	Department of Antiquities	Javna organizacija
Češka	Archeologický ústav Akademie Věd České Republiky	Zavod za varovanje dediščine
Nemčija	Verband der Landesarchäologen in der Bundesrepublik Deutschland	Združenje regionalnih javnih organizacij
Grčija	Syllogos Ellinon Archaiologon	Strokovno združenje arheologov grškega Javnega zavoda za arheologijo (pri Ministrstvu za kulturo)
Madžarska	Magyar Régész Szövetség	Strokovno združenje arheologov
Irska	Institute of Archaeologists of Ireland	Strokovno združenje arheologov
Nizozemska	Vestigia b.v. Archeologie en Cultuurhistorie	Zasebno svetovalno podjetje za arheologijo
Slovaška	Archeologický ústav SAV	Zavod za varovanje dediščine
Slovenija	Univerza v Ljubljani	Univerzitetni arheološki oddelek
Združeno kraljestvo	Institute of Field Archaeologists	Strokovno združenje arheologov
Mednarodna organizacija s sedežem na Češkem	European Association of Archaeologists	Članska organizacija

Od 13 sodelujočih organizacij jih je 11 sodelovalo kot polni partnerji (s tem so bili upravičeni do financiranja s strani Evropske komisije) in dve - iz Avstrije in Madžarske - kot pridruženi članici. Pridruženi članici sta se projektu pridružili precej pozno v teku raziskave, ko je bila finančna podpora že dodeljena, zato so lahko sodelovale le na podlagi lastne finančne participacije.

Nacionalna poročila o trgu delovne sile v arheologiji v vsaki od sodelujočih držav so bila pripravljena in objavljena tako v nacionalnem kot tudi v angleškem jeziku na spletni strani www.discovering-archaeologists.eu.

Na zgoraj omenjeni spletni strani je objavljeno tudi poročilo o usposobljenosti in pogojih za delo v arheologiji, ki ga je zbral projektni svetovalac John Collis.

4.0 Metodologija

Sodelujoče organizacije so z enakim pristopom do dela zagotovile skupno, a ne identično metodologijo za zbiranje in analizo podatkov ter predstavitev izidov.

4.1 Zbiranje podatkov

Sledeč modelu predhodnih raziskav v Združenem kraljestvu Velika Britanija in Severna Irska (v nadaljevanju Združenem kraljestvu), kjer so bili podatki o trgu delovne sile zbrani in analizirani ob dveh priložnostih (1997-98 in 2002-03), so bili tudi v tokratni raziskavi v dvanajstih državah članicah EU podatki zbrani na podlagi informacij delodajalcev aktivnih v arheologiji.

Medtem ko so se podrobnosti postopka zbiranja podatkov razlikovali med posameznimi partnerji (sodelujoči so se strinjali, da je potrebno omogočiti določeno mero fleksibilnosti, ki bo ustrezala nacionalnim strukturam in tradicijam), so vsi partnerji uporabili vprašalnike, ki so jih razposlali po pošti, sledili pa so jim nadaljnji telefonski klici ali elektronska sporočila.

V skladu z dogovorom je vsaka država v vprašalnik vključila t.i. *core data*, oz. ključne podatke, ki so zagotavljali medsebojno primerljivost podatkov. V vsaki državi pa so bila poleg ključnih podatkov v vprašalnik vključena tudi nadaljnja vprašanja. Ključni podatki vključujejo:

- Število zaposlenih v arheologiji.
- Starost in spol zaposlenih v arheologiji.
- Invalidski status zaposlenih v arheologiji.
- Iz katere države prihajajo zaposleni v arheologiji (poreklo zaposlenih v arheologiji).
- Ali so zaposleni za polni ali s skrajšanim delovnim časom.
- Spremembe v številu zaposlenih arheologov: pred 1, 3 in 5 leti ter čez 1 in 3 leta.
- Izobrazba in druge strokovne kvalifikacije zaposlenih v arheologiji ter država v kateri je bila ta izobrazba pridobljena.
- Potrebe po dodatnem strokovnem usposabljanju in potrebe po specifičnih znanjih z ozirom na arheološko delo.
- Osebni dohodek in plačilo za arheološko delo.

Arheologija je v vsaki od dvanajstih sodelujočih držav organizirana drugače. Ta vidik je izpostavljen v posameznih nacionalnih poročilih, medtem ko so posamezne podrobnosti razmerij med arheološkim delom, zasebno tržno dejavnostjo in javnimi ustanovami predstavljene v *Prilogi 1: Zasebni sektor in javno financiranje* spodaj.

4.2 Analiza podatkov

Vsak izmed partnerjev se je pri zbiranju podatkov soočil z določenim odstotkom odziva potencialnih sodelujočih v raziskavi, zato podatki raziskave ne zajemajo vseh arheologov, ki so na tem področju delovali v času raziskave. Vsak izmed partnerjev je iz odgovorjenih vprašalnikov razbral odziv ter izračunal statistično veljavnost ocene celotnega števila arheologov (prva točka ključnih podatkov).

Pri vseh drugih kategorijah podatkov je bilo dostopnih dovolj relevantnih podatkov, ki so omogočili dobro kvaliteto analize odgovorov na vprašalnik, brez ocenjevanja odziva.

V vseh primerih je velikost in raznolikost zbranih podatkov omogočala kompleksno multivariatno analizo. Mednarodno poročilo črpa iz podatkov predstavljenih v posameznih dvanajstih nacionalnih poročilih ter predstavlja sintezo ključnih podatkov dvanajstih sodelujočih držav.

5.0 Definicija arheologa

Skozi projekt smo poskušali preučiti delovne vloge vseh, ki jih je mogoče označiti za arheologe in delujejo v dvanajstih sodelujočih državah.

V nekaterih državah obstaja za naziv »arheolog« tudi pravna definicija. Te definicije se gibljejo med dvema skrajnostma; države kot je Grčija, kjer je pravna definicija tega naziva povezana z dodelitvijo licenc/koncesij za izvajanje arheoloških izkopavanj, medtem ko na drugi strani v državah kot je Združeno kraljestvo, naziv arheologa temelji na delu, ki ga oseba dejansko opravlja (arheolog je oseba, ki dela na arheološkem področju), in kjer ne obstaja formalna pravna definicija. Collis (2009) je identificiral pravne definicije arheologov v sodelujočih državah, med katerimi je večina osnovana na izobrazbenih dosežkih.

Pravna definicija arheologa

Avstrija	Diploma iz arheologije, vsaj MA stopnje (obstaja tudi skupina t.i. <i>Mitarbeiter</i> - sodelavcev).
Belgija	Diploma (BA) iz arheologije.
Ciper	Diploma (BA) s specializacijo iz arheologije.
Češka	MA iz arheologije ali enakovredno.
Nemčija	Doktorat ali magisterij iz arheologije.
Grčija	Diploma (BA) s specializacijo iz arheologije.
Madžarska	Diploma (MA) iz arheologije.
Irska	Ni pravne definicije.
Nizozemska	Doktorat ali magisterij iz arheologije.
Slovaška	Magisterij iz arheologije ali enakovredno.
Slovenija	MA iz arheologije ali enakovredno.
Združeno kraljestvo	Ni pravne definicije.

Te definicije so v veliki meri osnovane na zgodovinskih perspektivah arheologa kot osebe, ki preučuje materialne ostanke človekovega življenja v preteklosti. Sodobna definicija danes presega to pojmovanje in vključuje ljudi, ki se ukvarjajo s konservacijo in upravljanjem teh materialnih ostankov v sedanjosti in za prihodnje rodove.

To pomeni, da arheologi niso le terenski delavci; medtem ko je arheološko terensko delo pomemben vidik arheologije, pa je pričujoči projekt skušal vključiti v raziskavo tudi arheologe, ki so zaposleni kot svetovalci državnim in zasebnim podjetjem, arheologe, ki so zaposleni v muzejih kot kustosi, ter arheologe, ki so zaposleni na pedagoškem in raziskovalnem področju.

To je neizbežno pomenilo, da je med posameznimi državami nekaj razlik v definiciji oseb, ki jih lahko označimo kot arheologe. Sodelujoči v projektu so se formalno zavezali, da naj bo za potrebe raziskave definicija arheologa kar najbolj široka, a prilagojena posameznim nacionalnim situacijam, vendar naj pri tem izobrazba ne bo edini ali glavni kriterij. Načeloma so sodelujoči v projektu prišli do sklepa, naj bo v raziskavo vključen vsak, ki dela z arheološkimi podatki in arheološkimi ostanki - vsi, ki delajo v arheologiji, in ne le tisti z uradnim nazivom »arheolog«.

6.0 Število zaposlenih v arheologiji

V raziskavi smo zbrali podatke o številu zaposlenih v arheologiji, tako arheologov, kot tudi pomožnega osebja, v posameznih sodelujočih državah.

Skupno število arheologov

Država	Število arheologov	Število pomožnega osebja	Skupaj
Avstrija	743	222	965
Belgija	765	467	1.232
Ciper	52	437	491
Češka	425	352	777
Nemčija	2.500	8.049	10.549
Grčija	1.856	ni podatka	1.856
Madžarska	620	ni podatka	620
Irska	1.709	102	1.811
Nizozemska	761	275	1.036
Slovaška	186	121	307
Slovenija	175	ni podatka	175
Združeno kraljestvo	6.865	866	7.731
Skupno	16.657	10.891	27.550

Izmed dvanajstih sodelujočih držav članic EU ima Združeno kraljestvo daleč največje število zaposlenih v arheologiji. To lahko pripišemo tržnemu sistemu arheološkega dela v Združenem kraljestvu, ki je ustvaril precejšnje število delovnih mest v arheologiji. Med ostalimi sodelujočimi državami imata primerljiv sistem še Nizozemska in Irska. Na število zaposlenih v arheologiji vpliva tudi način strukturiranja arheoloških izkopavanj v posameznih državah, kot nazorno prikazuje primer Nemčije, kjer je v terenske raziskave običajno vključeno tudi večje število fizičnih delavcev.

Podatki o številu pomožnega osebja so manj uporabni zaradi precejšnjih razlik v izračunavanju števila tega osebja v posameznih državah.

Odstotek arheologov v celotni delovni sili posamezne države

Država	Število arheologov	Celotno število aktivne delovne sile	% arheologov v aktivni delovni sili
Avstrija	743	4.028.000	0,02%
Belgija	765	4.380.000	0,02%
Ciper	52	378.000	0,01%
Češka	425	4.922.000	0,01%
Nemčija	2.500	38.210.000	0,01%
Grčija	1.856	4.510.000	0,04%
Madžarska	620	3.926.000	0,02%
Irska	1.709	2.112.000	0,08%
Nizozemska	761	8.464.000	0,01%
Slovaška	186	2.358.000	0,01%
Slovenija	175	985.000	0,02%

Združeno kraljestvo	6.865	28.441.000	0,02%
Skupno	16.657	102.714.000	0,02%

Ko primerjamo skupno število arheologov s celotno aktivno delovno silo v vsaki posamezni sodelujoči državi (podatki iz Romans & Preclin 2008), lahko vidimo, da arheologi običajno predstavljajo med 0,01 in 0,02 % aktivne delovne sile. Tudi v Združenem kraljestvu, kjer je število zaposlenih v arheologiji precej visoko, predstavljajo ti le 0,02 % aktivne delovne sile. Edini dve državi z opazno višjima odstotkoma arheologov med aktivno delovno silo sta Grčija z 0,04 % in Irska, kjer znaša ta odstotek celo 0,08 % (1 arheolog na vsakih 1.250 zaposlenih).

Delovna sila v irski arheologiji kot je prikazana v predhodnem podatku je izjemna, poleg relativno visokega odstotka arheologov med aktivno delovno silo tudi zaradi izjemne mednarodne participacije v irski arheologiji (glej *11.0 Poreklo zaposlenih* spodaj). To je posledica precejšnje količine arheološkega dela, ki je bilo opravljeno pred večjimi gradbenimi, tako stanovanjskimi kot infrastrukturnimi posegi. Večino tega dela so opravljala zasebna komercialna podjetja s fleksibilno delovno silo, ki je zaposlena preko relativno kratkotrajnih pogodb, kar je privabilo veliko delavcev iz ostale Evrope in sveta.

7.0 Pretekla rast sektorja

V raziskavo so bili zajeti tudi podatki o rasti arheološke stroke v posameznih državah v zadnjih petih letih.

Pretekla rast

Država	Rast v zadnjih 5 letih (od 2002-03)	Rast v zadnjih 3 letih (od 2004-05)	Rast v zadnjem letu (od 2006-07)
Avstrija	-18 %	-22 %	-14 %
Belgija	+24 %	+15 %	+6 %
Ciper	+23 %	+29 %	+29 %
Češka	+30 %	+23 %	+6 %
Nemčija	+8 %	0 %	-2 %
Grčija	+11 %	+2 %	-10 %
Madžarska	ni podatka		
Irska	+39 %	+32 %	+21 %
Nizozemska	+61 %	+54 %	+36 %
Slovaška	+20 %	+11 %	+2 %
Slovenija	+45 %	+4 %	-4 %
Združeno kraljestvo	+18 %	+17 %	+10 %

Pričujoči podatki predstavljajo izračun iz števila organizacij, ki pričakujejo rast, minus število organizacij, ki pričakujejo krčenje, kot odstotek vseh, ki so sodelovali v anketi. Odstotki ne predstavljajo pričakovane absolutne stopnje rasti ali krčenja. V skoraj vseh sodelujočih državah se je arheologija v bližnji preteklosti razmahnila. Izjeme predstavljajo Avstrija in Nemčija, ter v manjši meri Slovenija, kjer je bila v zadnjih petih letih opazna precejšnja rast, ki pa se je v zadnjem letu pred raziskavo upočasnila. Nemško govoreče države so tudi manj samozavestne pri napovedi prihodnje rasti sektorja kot ostale sodelujoče države (glej 8.0).

Podatki za Grčijo so v veliki meri posledica učinka poletih olimpijskih iger v Atenah leta 2004, saj je precejšnje število arheologov, ki so jih zaposlili za potrebe projektov povezanih z olimpijskimi igrami, ostalo zaposlenih na delovnih mestih povezanih s tem dogodkom vsaj do leta 2007. Nizozemska poroča o največji rasti sektorja v bližnji preteklosti, kar je mogoče povezati s preходом sistema arheološkega dela od državno vodenega k tržno naravnemu pristopu.

8.0 Prihodnja rast sektorja

V raziskavo so bili zajeti tudi podatki o rasti arheološke stroke v posameznih državah v prihodnjih treh letih.

Prihodnja rast

Država	Rast v prihodnjem letu (2008-09)	Rast v prihodnjih treh letih (do 2010-11)
Avstrija	+4 %	-3 %
Belgija	+3 %	+12 %
Ciper	+33 %	+33 %
Češka	+11 %	+21 %
Nemčija	-2 %	-12 %
Grčija	+2 %	+39 %
Madžarska	ni podatka	
Irska	+26 %	+42 %
Nizozemska	+27 %	+38 %
Slovaška	+9 %	+3 %
Slovenija	+13 %	+32 %
Združeno kraljestvo	+14 %	+26 %

Pričujoči podatki predstavljajo izračun iz števila organizacij, ki pričakujejo rast, minus število organizacij, ki pričakujejo krčenje, kot odstotek vseh, ki so sodelovali v anketi. Odstotki ne predstavljajo pričakovane absolutne stopnje rasti ali krčenja.

V celoti lahko vidimo, da so arheološke organizacije in delodajalci v večini sodelujočih držav samozavestni glede rasti v bližnji prihodnosti, z izjemo Nemčije in Avstrije.

Pomembno je poudariti, da so bila ta mnenja zbrana preden so bili znani učinki nastopa globalne finančne krize, ki se je pričela kazati v poznem poletju leta 2007 in je resno začela vplivati na globalno gospodarstvo jeseni leta 2008. Ne verjamemo, da bi bil pogled v prihodnost tako samozavesten, če bi bila raziskava opravljena v drugi polovici leta 2008 ali leta 2009, še posebej v tistih državah, kjer je arheološko delo tesno povezano z gradbeno industrijo.

9.0 Starost in spol arheologov

V raziskavi so bili zbrani tudi podatki o starosti in spolu zaposlenih arheologov v posameznih državah.

Spol

Država	Ženske		Moški	
	Število	%	Število	%
Avstrija	233	51 %	221	49 %
Belgija	357	47 %	408	53 %
Ciper	36	69 %	16	31 %
Češka	134	32 %	291	68 %
Nemčija	717	37 %	1.220	63 %
Grčija	872	76 %	272	24 %
Madžarska	244	48 %	264	52 %
Irska	359	45 %	438	55 %
Nizozemska	130	37 %	218	63 %
Slovaška	66	36 %	119	64 %
Slovenija	22	45 %	27	55 %
Združeno kraljestvo	1.013	41 %	1.432	59 %
Skupno	4.183	46 %	4.926	54 %

V Evropski uniji kot celoti (vse stroke) je 53 % delovne sile moških in 47 % žensk (Romans & Preclin 2008). Razmerje žensk in moških med evropskimi arheologi tako tesno sledi razmerju med celotno evropsko delovno silo.

V skoraj vseh sodelujočih državah je opazna večina moških arheologov. Edine izjeme so Avstrija, kjer je razmerje skoraj enakovredno, ter še posebno Grčija in Ciper, kjer je ogromna večina zaposlenih v arheologiji žensk. Razmerje žensk in moških v arheologiji je v obeh grško-govorečih državah še precej bolj markantno kot razmerje med moškimi in ženskami v vseh ostalih državah. To dejstvo lahko predstavlja določeno kulturno razliko v obeh državah, kjer arheologija tradicionalno ne velja za stroko, ki bi jo študirali mladi moški, posledično pa je tudi večina kvalificiranih zaposlenih žensk.

Starost

	-19		20-29		30-39		40-49		50-59		60-		Σ
	Število	%	Število	%	Število	%	Število	%	Število	%	Število	%	
Avstrija	4	1 %	62	14 %	138	31 %	130	29 %	70	16 %	40	9 %	41,9
Belgija	0	0 %	326	43 %	236	31 %	119	16 %	69	9 %	15	2 %	34,3
Ciper	0	0 %	11	21 %	16	31 %	14	27 %	9	17 %	2	4 %	39,2
Češka	0	0 %	69	22 %	100	32 %	42	13 %	72	23 %	30	10 %	41,3
Nemčija	75	4 %	263	13 %	468	24 %	585	29 %	450	23 %	150	8 %	42,5
Grčija	0	0 %	6	1 %	109	22 %	172	35 %	172	35 %	37	7 %	47,4
Madžarska	0	0 %	87	16 %	232	42 %	72	13 %	96	17 %	66	12 %	41,5
Irska	4	<1 %	446	56 %	267	33 %	56	7 %	21	3 %	3	<1 %	30,2
Nizozemska	0	0 %	33	11 %	110	37 %	91	31 %	53	18 %	11	4 %	41,2
Slovaška	0	0 %	50	27 %	52	28 %	21	11 %	47	25 %	15	8 %	40,6
Slovenija	0	0 %	8	16 %	21	41 %	11	22 %	9	18 %	2	4 %	39,3
Združeno kraljestvo	6	<1 %	692	28 %	773	32 %	586	24 %	217	13 %	71	3 %	36,9
Skupaj	89	1 %	205	25 %	252	30 %	189	23 %	128	16 %	442	5 %	39,0

	-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-	Σ
		3	2	9	5		

V povprečju so evropski arheologi stari 39 let.

Arheološka delovna sila v večini držav je relativno mlada, čeprav so običajno zelo mladi zaposleni zelo redki, z izjemo Nemčije, kjer so 4 % zaposlenih stari manj kot 20 let, kar ni običajno v nobeni drugi državi. To je verjetno posledica dejstva, da običajna pot v stroko vodi preko univerzitetnega študija. Večina arheologov, ki delajo na Irskem, je mlajših od 30 let, nasprotno pa zaposlenih te starosti v Grčiji skoraj ni. Starejši zaposleni (starejši od 60 let) so se v raziskavi pojavili v vseh državah, čeprav je na Irskem takšnih arheologov zelo malo.

10.0 Invalidnost v arheologiji

Sodelujoče države so v raziskavo vključile tudi vprašanje o invalidnosti zaposlenih v arheologiji.

Invalidnost v arheologiji

Država	Skupno število zaposlenih v arheologiji z znanim odgovorom o invalidnosti	Skupno število invalidnih oseb	% skupnega števila
Avstrija	479	3	0,6 %
Belgija	124	2	1,6 %
Ciper	475	2	0,4 %
Češka	663	11	1,7 %
Nemčija	884	53	6,0 %
Grčija	735	5	0,7 %
Madžarska	508	0	0 %
Irska	796	3	0,3 %
Nizozemska	499	0	0 %
Slovaška	292	5	1,7 %
Slovenija	126	0	0 %
Združeno kraljestvo	2.365	38	1,6 %
Skupno	7.946	122	1,5 %

V skoraj vseh sodelujočih državah je v arheologiji zaposlenih zelo malo invalidnih oseb; edina izjema je Nemčija, kjer ima 6 % arheologov status invalida.

Ni znano ali so ti nizki odstotki posledica vsakdanje kulturne stigmatizacije - napačne predstave, da celotno arheološko delo vključuje težko fizično delo, zaradi česar invalidne osebe ne iščejo zaposlitve v arheologiji - ali gre za oviro pri zaposlovanju, ki je posledica delodajalčevih predsodkov o sposobnostih invalidnih oseb.

Iz danega sledi, da invalidnost predstavlja oviro za zaposlitev v arheološki stroki (čeprav ne predstavlja nujno ovire za mednarodno mobilnost). Univerza v Readingu (Združeno kraljestvo) je v preteklosti že opravila določene raziskave o invalidnosti in poučevanju arheološkega terenskega dela (Phillips *et al* 2007), vendar pa je bilo opravljenih zelo malo raziskav, ki bi preučile težave invalidov na delovnih mestih v arheološki stroki.

11.0 Poreklo zaposlenih.

V raziskavi so bili zbrani podatki o poreklu arheologov zaposlenih v posameznih sodelujočih državah.

Poreklo zaposlenih

Država	Skupno število posameznikov, za katere obstajajo razpoložljivi podatki	Število posameznikov, ki delajo v državi svojega porekla		Število posameznikov iz drugih držav EU		Število posameznikov iz drugih držav po svetu	
		%	Število	%	Število	%	Število
Avstrija	479	90 %	433	8 %	37	2 %	9
Belgija	124	98 %	121	2 %	3	0 %	0
Ciper	52	79 %	41	15 %	9	4 %	2
Češka	313	98 %	306	2 %	7	0 %	0
Nemčija	1.858	95 %	1.773	3 %	56	2 %	29
Grčija	1.570	99 %	1.560	1 %	8	<1 %	2
Madžarska	508	93 %	473	5 %	25	2 %	10
Irska	485	55 %	269	42 %	202	3 %	14
Nizozemska	499	95 %	476	3 %	16	1 %	7
Slovaška	174	98 %	171	1 %	2	1 %	1
Slovenija	126	95 %	120	5 %	6	0 %	0
Združeno kraljestvo	2.611	93 %	2.342	5 %	130	2 %	49
Skupno	8.799	92 %	8.085	6 %	501	1 %	123

V celoti je običajno, da je več kot 90 % arheologov, ki delajo v posamezni državi članici EU, po poreklu iz te države (skupno 92 % vseh arheologov zajetih v dvanajstih sodelujočih državah dela v domači državi), s skupno 6 % arheološke delovne sile, ki so državljani EU, vendar so zaposleni v drugi državi članici EU. Le 1 % vseh arheologov, ki so zaposleni v dvanajstih sodelujočih državah članicah EU, je iz držav izven EU.

Podatki Ankete o delovni sili v EU (*EU Labour Force Survey*) iz leta 2007 kažejo, da 2,2 % evropske delovne sile živi in dela v drugi državi članici EU, medtem ko predstavljajo prebivalci držav izven EU 3,8 % evropske delovne sile (EC 2008).

Iz teh podatkov je razvidno, da so arheologi v večji meri mednarodno mobilni kot je povprečje za vso delovno silo v Evropski uniji, medtem ko je precej manjše število tistih, ki so zaposleni v evropski arheologiji, a so po poreklu iz držav izven EU, ter predstavljajo nižje povprečje kot za vse stroke skupaj.

V posameznih sodelujočih državah je mogoče opaziti nekaj zanimivih ponazoritev o poteku mednarodne mobilnosti znotraj arheologije. Večina tujih arheologov zaposlenih na Madžarskem je Madžarov, ki izvirajo izven meja sedanje države - iz Slovaške, Romunije in Srbije. 15 % arheologov zaposlenih na Cipru je iz drugih držav članic EU, medtem ko je izjemnih 45 % arheologov zaposlenih na Irskem po poreklu iz drugih držav, saj 42 % irskih arheologov prihaja iz drugih držav EU ter 3 % iz drugih, ne-evropskih držav.

Vedno je obstajal prost prehod arheologov med Severno Irsko in Republiko Irsko, mnogi arheologi pa so tudi delali v obeh državah. V zadnjih letih je hitra rast števila arheologov, ki so bili potrebni za delo na izkopavanjih v luči infrastrukturnih projektov v Republici Irski, ustvarila povpraševanje, ki ga ni bilo mogoče zadovoljiti znotraj stroke irskih arheologov. To je privedlo do povečanja števila irskih zasebnih (komercialnih) podjetij, medtem ko je na Irskem ustanovilo podružnico tudi precej podjetij

s sedežem v Veliki Britaniji. Visoka stopnja znanja angleškega jezika znotraj EU (glej *16.3 Ovire mednarodni mobilnosti - jezik* spodaj) pa je tudi precej olajšala priseljevanje arheologov na Irsko.

12.0 Najvišja pridobljena izobrazba arheologov

Raziskava je vključevala tudi zbiranje podatkov o najvišji pridobljeni stopnji izobrazbe arheologov, ki delujejo v posameznih državah ter države v kateri je bila ta izobrazba pridobljena.

Najvišja stopnja izobrazbe

Država	Osnovna ali srednja šola		Univerzitetna diploma		Magisterij in masters		Doktorat		Post-doktorska usposabljanja (habilitation)	
Avstrija	235	48 %	5	1 %	113	23 %	108	22 %	29	6 %
Belgija	0	0 %	0	0 %	108	87 %	16	13 %	0	0 %
Ciper	0	0 %	4	8 %	23	44 %	25	48 %	0	0 %
Češka	5	2 %	13	4 %	219	70 %	50	16 %	26	8 %
Nemčija	412	45 %	47	5 %	232	25 %	184	20 %	48	5 %
Grčija	0	0 %	704	53 %	401	29 %	234	17 %	2	1 %
Madžarska	0	0 %	0	0 %	415	82 %	76	15 %	17	3 %
Irska	165	20 %	315	39 %	298	37 %	25	3 %	4	<1 %
Nizozemska	17	6 %	2	1 %	141	50 %	122	43 %	0	0 %
Slovaška	0	0 %	1	1 %	103	62 %	37	22 %	24	15 %
Slovenija	6	12 %	27	54 %	7	14 %	9	18 %	1	2 %
Združeno kraljestvo	97	4 %	1.266	55 %	672	29 %	263	11 %	9	<1 %
Skupno	937	13 %	2.384	32 %	2.732	37 %	1.149	16 %	160	2 %

V vseh sodelujočih državah za katere smo zbirali podatke je običajno, da imajo zaposleni v arheologiji diplomu. V osmih sodelujočih državah je bilo manj kot 6 % zaposlenih le srednješolsko izobraženih. Edine izjeme v tej kategoriji so Slovenija, kjer je relativno majhen podatkovni zbir morda izkrivil podatke, Irska, kjer 20 % zaposlenih nima diplome ter tako Avstrija kot Nemčija. V obeh nemško-govorečih državah je običajno, da v arheološkem terenskem delu zaposlujejo delavce brez ustrezne izobrazbe, medtem ko v vseh ostalih državah večino terenskega dela opravljajo delavci z univerzitetno izobrazbo.

V celoti ima 55 % arheologov magisterij oz. masters ali višjo izobrazbo. To je predvsem odsev razlik med državami, ki so že v popolnosti implementirale bolonjski sistem izobrazbe; v državah, ki so že implementirale bolonjski sistem, je običajno, da BA diplomante pripravi na zaposlitev, MA pa na nadaljnje podiplomsko raziskovalno delo. V državah, kjer je v veljavi Humboldtov sistem (ali je bil v veljavi še do nedavnega), so diplome daljše in vodijo do MA kvalifikacij (v tej raziskavi lahko to zasledimo v primerih Češke, Slovaške, Belgije in Madžarske). To je podrobneje razloženo v poglavju *16.2 Ovire mednarodne mobilnosti - izobrazba* spodaj ter v spremljajočem poročilu o izobrazbi in pogojih za zaposlitev (Collis [2009]).

Kje je bila izobrazba pridobljena

Država	Najvišja izobrazba pridobljena v državi, kjer je oseba zaposlena		Najvišja izobrazba pridobljena drugje v Evropski uniji		Najvišja izobrazba pridobljena drugje v svetu	
	Število	%	Število	%	Število	%
Avstrija	461	94 %	29	6 %	0	0 %
Belgija	123	99 %	1	1 %	0	0 %
Ciper	4	8 %	45	87 %	3	6 %
Češka	309	99 %	3	1 %	1	<1 %
Nemčija	1.706	97 %	35	2 %	13	1 %
Grčija	ni podatka					
Madžarska	ni podatka					
Irska	ni podatka					
Nizozemska	234	96 %	7	3 %	4	2 %
Slovaška	ni podatka					
Slovenija	19	79 %	4	17 %	1	4 %
Združeno kraljestvo	1.877	91 %	138	7 %	41	2 %
Skupno	4.733	94 %	262	5 %	63	1 %

Velika večina (94 %) arheologov je svojo najvišjo izobrazbo pridobila v državi, kjer opravljajo svoje delo, to pa tudi tesno ustreza številu arheologov, ki opravljajo arheološko službo v lastni državi (92 %). V vsaki državi za katero imamo razpoložljive podatke je nekaj arheologov svojo najvišjo izobrazbo pridobilo v drugih državah članicah EU, skupno je takšnih 5 % vseh posameznih arheologov zajetih v anketi. To napeljuje na domnevo, da izobrazba ne predstavlja absolutne ovire za mednarodno mobilnost (toda glej 16.2 *Ovire mednarodni mobilnosti - izobrazba* spodaj).

V vseh državah, razen na Cipru, je število posameznikov, ki so svojo najvišjo izobrazbo pridobili v drugi državi, precej majhno; na Cipru je 87 % zaposlenih arheologov svojo najvišjo izobrazbo pridobilo v drugih državah EU, medtem ko jih je 6 % svojo najvišjo izobrazbo pridobilo izven EU. To lahko v veliki meri pojasnimo z dejstvom, da Univerza na Cipru, prva univerza ustanovljena na Cipru, ni sprejemala študentov pred letom 1992.

13.0 Arheologi zaposleni za polni in skrajšani delovni čas

Raziskava je zaobjela tudi podatke o številu posameznikov, ki so v posameznih državah zaposleni za polni oz. skrajšani delovni čas.

Zaposleni za polni in skrajšani delovni čas

Država	Število zaposlenih za polni delovni čas (>/=30 ur/teden)		Število zaposlenih s skrajšanim delovnim časom (<30 ur/teden)	
Avstrija	372	76 %	118	24 %
Belgija	107	90 %	12	10 %
Ciper	451	95 %	24	5 %
Češka	495	75 %	161	25 %
Nemčija	1.617	75 %	525	25 %
Grčija	1.428	98 %	28	2 %
Madžarska	502	99 %	6	1 %
Irska	756	97 %	22	3 %
Nizozemska	362	73 %	137	27 %
Slovaška	149	87 %	23	13 %
Slovenija	53	98 %	1	2 %
Združeno kraljestvo	2.274	89 %	284	11 %
Skupno	8.566	86 %	1.341	14 %

V Evropski uniji kot celoti (vse stroke) je 18 % delovne sile zaposlene s skrajšanim delovnim časom, medtem ko je ostali del zaposlen za polni delovni čas (Romans & Preclin 2008). Medtem ko je skrajšani delovni čas značilnost zaposlitve v določenih sektorjih in dejavnostih, pa je v arheologiji praviloma prisotna zaposlitev za polni delovni čas; očitno obstajajo možnosti za skrajšan delavnik v državah z bolj fleksibilno arheološko delovno silo, npr. v Avstriji, na Češkem, v Nemčiji in na Nizozemskem, kjer dela po skrajšanem delavniku med 24 in 27 % ljudi.

Med omenjenimi državami in tistimi, kjer je polni delavnik v arheologiji skoraj univerzalen (na Cipru, v Grčiji, na Madžarskem, Irskem in v Sloveniji je preko 95 % arheologov zaposlenih za polni delovni čas), je precejšen razpon. Namen Direktive Evropskega sveta 97/81/EC (EC 1997) je zagotoviti odpravo diskriminacije delavcev, ki so zaposleni s skrajšanim delovnim časom, ter pospešiti razvoj priložnosti za delo po skrajšanem delavniku na podlagi, ki bo sprejemljiva delodajalcu in delojemalcu; obenem pa izidi za pet omenjenih držav napeljujejo na domnevo, da lahko običajna praksa v posameznih državah morda predstavlja oviro mednarodni mobilnosti arheologom, ki iščejo možnost fleksibilnega dela po skrajšanem delavniku. Vendar pa menimo, da vprašanje polnega oz. skrajšanega delovnega časa ne predstavlja omembe vredne ovire mednarodni mobilnosti arheologov.

14.0 Plače v arheologiji

Raziskava je zbirala tudi podatke o plačah oseb, ki so zaposlene v arheologiji v državah članicah EU, kjer je raziskava potekala.

Plače v arheologiji

Država	Povprečna plača arheologa	Povprečna plača arheologa v primerjavi z državnim povprečjem	Državno povprečje plač vseh zaposlenih
Avstrija	€31.518	122 %	€25.797
Belgija	€28.819	104 %	€27.780
Ciper	€40.656	175 %	€23.122
Češka	€10.145	108 %	€9.455
Nemčija	€31.071	108 %	€29.016
Grčija	€28.925	108 %	€26.987
Madžarska	€11.432	119 %	€9.619
Irska	€37.680	97 %	€38.745
Nizozemska	ni podatka	ni podatka	€30.000
Slovaška	€6.030	83 %	€7.248
Slovenija	€16.827	111 %	€15.116
Združeno kraljestvo	€34.392	78 %	€44.261
Vse države (glede na povprečje vseh zaposlenih: podatek za 2005)	€31.134	107 %	€28.992

Na žalost podatki o osebnih dohodkih pridobljeni na Nizozemskem niso bili dovolj za smiselni prikaz podatkov na tem mestu.

Zadnji objavljeni podatki o povprečnih plačah vseh zaposlenih v EU so zabeležili €28.992 za leto 2005 (Eurostat 2008). Pri primerjavi tega podatka s podatki v zgornji tabeli je potrebna previdnost, saj se v raziskavi zbrani podatki o osebnih dohodkih nanašajo v prvi vrsti na leto 2007. Skupno so arheologi iz dvanajstih držav, ki so sodelovale v raziskavi, zaslužili približno €0,5 milijarde na leto.

Običajno so arheologi precej dobro plačani za svoje delo, saj so povprečni dohodki v arheologiji v večini držav nad državnim povprečjem vseh zaposlenih. Vendar pa lahko izjeme temu pravilu zasledimo na Irskem, Slovaškem in v Veliki Britaniji, kjer arheologi običajno zaslužijo manj od državnega povprečja.

Dohodki arheologov so posebno spoštovanja vredni na Cipru, kjer arheologi niso le bolje plačani od arheologov v ostalih državah vključenih v projekt, temveč so tudi bolje plačani v primerjavi z drugimi zaposlenimi na Cipru.

Te razpore je mogoče vsaj deloma pojasniti z udeležbo zasebnega sektorja v arheologiji. Na Cipru delajo skoraj vsi profesionalni arheologi za državo, medtem ko na Irskem in v Veliki Britaniji velika večina arheologov dela za zasebna podjetja. To je sicer omogočilo zaposlitev precej večjega števila arheologov v omenjenih dveh državah, vendar pa so posledično povprečni osebni dohodki nižji.

15.0 Dodatan usposabljanje in potrebe po specifičnih znanjih

Partnerji so v raziskavi pridobili tudi podatke o dodatnem usposabljanju, luknjah v in potrebah po specifičnih znanjih v arheologiji v posamezni državi.

V vsaki od sodelujočih držav so bile prepoznane določene težave pri zagotavljanju potrebnih znanj v arheologiji, tako na področjih, ki so vezana specifično na arheologijo, kot tudi na področju generičnih, splošno uporabnih znanj.

Zaradi raznolikosti načinov, kako so posamezni partnerji spraševali o tej temi (kar je sicer omogočilo prilagoditev različnim strukturam in pristopom k arheološkemu delu v posameznih državah), pridobljenih informacij ni mogoče koristno primerjati na mednarodni ravni.

Vendar pa so bila tovrstna vprašanja zelo koristna na ravni posameznih držav, saj predstavljajo konkretne podatke o pomanjkljivostih in potrebah, ki jih lahko posredujejo delodajalcem ter ponudnikom usposabljanj in dodatnega izobraževanja. Nadaljnje podatke o tej točki je mogoče prebrati v dvanajstih posameznih nacionalnih poročilih, ki so dostopna na www.discovering-archaeologists.eu.

16.0 Mednarodna mobilnost

15. člen Listine Evropske unije o temeljnih pravicah (*Charter of Fundamental Rights of the European Union*; EC 2007) določa, da ima »vsak pravico do dela in do opravljanja svobodno izbranega ali sprejetega poklica« ter, da je »vsakemu državljanu Unije v kateri koli državi članici zagotovljena svoboda iskanja zaposlitve, dela, pravica do ustanavljanja in opravljanja storitev«.

Te pravice, ki vsakemu članu EU zagotavljajo pravico do dela, so temeljna možnost mednarodne mobilnosti posameznika, pričujoči projekt pa je poskušal identificirati ovire s katerimi se posamezni arheologi srečujejo pri možnosti bivanja in dela v drugi državi članici EU, ter prepoznati načine, kako preseči te ovire.

V sklopu raziskave se je izkazalo, da so arheologi v dvanajstih sodelujočih državah relativno mobilni. 6 % vseh arheologov, ki so zaposleni v teh državah, je državljanov drugih držav članic EU. To sovпада s podatki Ankete o delovni sili v EU (*EU Labour Force Survey*) iz leta 2007, ki navaja, da 2,2 % celotne evropske delovne sile dela v ne-matični državi članici EU (Romans & Preclin 2008).

Vsekakor pa je projekt tudi prepoznal določene zaskrbljujoče ovire, ki se navezujejo na mednarodno mobilnost arheologov - specifično se te ovire dotikajo kvalifikacij, licenc za opravljanje arheološkega dela ter posebnih jezikovnih zahtev - vsaka od teh ovir je podrobneje obravnavana spodaj.

16.1 Ovire mednarodni mobilnosti - licence

Proces arheoloških izkopavanj je nujno uničujoč, saj vključuje odstranitev in analizo depozitov, ki določajo arheološko najdišče. Čeprav izkopavanje ni edini način za pridobitev primarnih arheoloških podatkov o človekovem življenju v preteklosti, je najpogosteje uporabljen.

V skoraj vseh državah članicah EU obstajajo pravni predpisi o osebah, ki smejo opravljati »destruktivno« arheologijo. To je običajno urejeno s sistemom izdajanja licenc, kjer državna ustanova posamezniku ali organizaciji podeli licenco za delo na specifičnem arheološkem najdišču. V manjšem ali večjem obsegu je sistem izdajanja licenc prisoten v vseh dvanajstih sodelujočih državah članicah, licenca pa se običajno nanaša na vodilnega arheologa, ki je zadolžen za vodenje raziskav, in ne na celotno ekipo.

V nekaterih od sodelujočih držav so kriteriji za pridobitev licence za vodenje izkopavanj vezani na akademsko izobrazbo (temo podrobneje obravnava Collis 2009). V večini držav, kjer je za pridobitev licence potrebno izpolnjevanje specifičnih pogojev, ti pogoji še niso bili prilagojeni novemu bolonjskemu sistemu izobraževanja. Akademsko izobrazbo je podrobneje obravnavana v poglavju 16.2 *Ovire mednarodni mobilnosti - izobrazba* spodaj.

Precejšnje število teh predpisov se močno naslanja na določila Evropske konvencije o varstvu arheološke dediščine (*European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage*; CoE 1992), znane tudi kot Malteška ali La Valletta konvencija. Kot dokumenti, ki jih izda Svet Evrope, konvencije nimajo nikakršne splošne veljave, vendar pa se lahko posamezne države odločijo, da jih podpišejo in ratificirajo, ter jim tako podelijo pravni status. Omenjena konvencija določa serijo načel konservacije arheoloških ostankov - od katerih je najbolj pomemben 3. člen, ki zahteva implementacijo postopkov, ki »zagotavljajo, da izkopavanja in druge potencialno destruktivne tehnike izvaja le kvalificirana, posebej pooblaščen oseba«.

Skozi projekt smo ugotovili, da so sistemi izdajanja licenc za arheološke raziskave pogosto nejasni in omejujoči, ter ne temeljijo vedno na usposobljenosti, temveč na predhodnih akademskih dosežkih in specifičnem lokalnem znanju. Kot takšni, so ti sistemi ovira mednarodni mobilnosti, saj so priložnosti za delo omejene na tiste, ki so za pridobitev takšnih licenc predkvalificirani, kar pogosto omeji te priložnosti (za delo na višjih položajih) na tiste, ki imajo obsežne predhodne izkušnje v določeni državi.

16.2 Ovire mednarodni mobilnosti - izobrazba

Trenutno je Bolonjsko deklaracijo (Evropski visokošolski prostor 1999, Bolonjski sekretariat v Beneluxu 2009) sprejelo 46 držav, vključno z dvanajstimi državami, ki so sodelovale v pričujočem projektu. Deklaracija kot enega glavnih ciljev navaja »do leta 2010 vzpostaviti evropski visokošolski prostor v katerem bodo študenti lahko izbirali med široko in pregledno paleto visoko kakovostnih predmetov ter izkoristili neovirane postopke priznavanja izobraževanja«. Bolonjska deklaracija »je sprožila vrsto nujnih reform, ki bodo evropski visokošolski prostor naredile združljiv in primerljiv, bolj konkurenčen in bolj privlačen za evropske ter študente in akademike iz drugih kontinentov«, obenem pa zagotavlja uresničitev omenjenih ciljev do leta 2010 (Svet za financiranje višjega šolstva za Anglijo 2006 / Higher Education Funding Council for England 2006):

1. Vzpostavljen bo sistem preglednih in primerljivih diplom, podprt z uvedbo dodatka k diplomu.
2. Sistem visokega šolstva bo temeljil na dveh zaporednih ciklih: dodiplomski cikel, ki bo trajal 3 leta, bo študente pripravil na zaposlitev, medtem ko bo podiplomski cikel vključeval masters in/ali doktorat.
3. Za zagotavljanje mobilnosti študentov skozi primerljivost njihovih dosežkov sledi uvedba kreditnega sistema podobnega ECTS; kredite bo možno pridobiti tudi skozi druge oblike višješolskega izobraževanja, npr. vseživljenjsko učenje.
4. Spodbujanje proste mobilnosti študentov.
5. Vpeljava vseevropskega sodelovanja na področju zagotavljanja kakovosti.
6. Evropski prostor bo deležen posebne promocije v visokošolskem prostoru skozi predmetnike, sodelovanje med institucijami in sheme mobilnosti, dostopne tako študentom, kot tudi profesorjem/raziskovalcem.

Hitrost, s katero so posamezne države implementirale to novo strukturo, je različna, prav tako je različna znotraj vsake posamezne države, odvisna od stroke in posameznih univerz.

Tekom projekta se je izkazalo, da nas od univerzalno sprejemljivega sistema kvalifikacij, ki bi dovoljevale primerljivost diplom med posameznimi državami EU, loči še kar precej časa in dela (Collis 2009). Največje težave v arheologiji so:

1. Posamezne države ne omogočajo diplome iz arheologije na 1. stopnji.
2. Razlike v zakonskih definicijah arheologa (ali pa je država brez takšne definicije).
3. Različni cilji univerzitetnih študijev pri oblikovanju predmetnika in načinu ocenjevanja znanja, kar vodi v razlike v sprejemljivosti diplom v drugih državah ali institucijah (npr. spreminjanje študijskih programov).
4. Razlike v organizacijski strukturi terenske arheologije, posebno izkopavanj, in osebja, ki v njih sodeluje.

Izpostavljene težave pomenijo, da v določenih državah mladi arheologi v lastni državi ne morejo pridobiti izobrazbe, ki bi jim omogočala delo v drugih državah članicah EU.

16.3 Ovire mednarodni mobilnosti - jezik

V večini držav članic EU je nepisano pravilo, da morajo arheologi tekoče obvladati uradni jezik države, posebno tisti, ki opravljajo to delo za nedoločen čas, vendar pa imajo nekatere države (npr. Grčija in Ciper) tudi izrecno izpostavljen pogoj tekočega obvladovanja uradnega jezika države (Collis 2009).

Jasno je, da je najlažja pot mednarodne mobilnosti med državami ali državnimi regijami, ki si delijo skupni jezik, npr. Avstrija in Nemčija, Flandrija (Belgija) in Nizozemska, Grčija in Ciper.

Znotraj sodelujočih držav je imela največji odstotek tuje delovne sile Irska. Selitev ljudi na Irsko je olajšala popularnost angleščine kot naučenega tujega jezika, saj naj bi imelo kar 38 % prebivalcev EU solidno pogovorno znanje angleškega jezika (Eurobarometer 2006).

17.0 Priporočila

1. Partnerji naj aktivno iščejo možnosti za nadaljnje sodelovanje znotraj mednarodnega omrežja, ki ga je vzpostavil pričujoči projekt.
2. Partnerji naj nadaljujejo z zbiranjem podatkov v petletnih ciklih, da bi s tem tudi vnaprej zagotovili posodobljene podatke posameznim arheologom, delodajalcem v arheologiji, oblikovalcem politike in drugim zainteresiranim osebam.
3. Partnerji naj razmislijo o razširitvi dosedanje mreže, ki bi vključila tudi sodelujoče iz drugih držav, ki niso sodelovale v projektu 2006-08, še posebno skandinavske in države zahodnega Sredozemlja.
4. Oblikovalci politike naj razmislijo o neskladju med izobrazbenimi pogoji za pridobitev licence za delo in cilji bolonjske reforme.
5. Oblikovalci politike naj razmislijo o neskladju med posameznimi pogoji za pridobitev arheološkega dovoljenja za delo in obveznostmi, ki izhajajo iz Listine Evropske unije o temeljnih pravicah (*Charter of Fundamental Rights of the European Union*), omogočiti posameznikom selitev med državami članicami EU za delo ali bivanje.

18.0 Literatura

- Benelux Bologna Secretariat, 2009, *Participating Countries and Organisations*.
<http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/pcao/index.htm> (accessed January 2009)
- Collis, J., 2009, *Discovering the Archaeologists of Europe: Qualifications and Requirements to Practice*. http://www.discovering-archaeologists.eu/DISCO_Qualifications_Report.doc (accessed January 2009)
- Council of Europe (CoE), 1992, *European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (revised)*. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/143.htm> (accessed January 2009)
- Eurobarometer, 2006, *Europeans and their Languages*, Special Eurobarometer 243.
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_sum_en.pdf (accessed January 2009)
- EC (European Commission), 1997, *Council Directive 97/81/EC of 15 December 1997 concerning the Framework Agreement on part-time work*. http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=31997L0081&model=guichett (accessed January 2009)
- EC, 2007, *Charter of Fundamental Rights of the European Union*.
http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf (accessed January 2009)
- EC, 2008, *Mobilising EU Workers*. http://ec.europa.eu/news/employment/080923_1_en.htm (accessed January 2009)
- European Higher Education Area, 1999, Joint declaration of the European Ministers of Education convened in Bologna on the 19th of June 1999. http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/990719BOLOGNA_DECLARATION.PDF (accessed January 2009)
- Eurostat 2008, *Average gross annual earnings in industry and services*,
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&product=REF_TB_labour_market&root=theme0/t_labour/t_earn/tps00175&z_one=detail (accessed January 2009)
- Higher Education Funding Council for England, 2006, *The Bologna Declaration*,
<http://www.hefce.ac.uk/partners/world/bol/> (accessed April 2006)
- Phillips, T., Gilchrist, R., Hewitt, I., Le Scoullier, S, Booy, D. & Cook, G., 2007, *Inclusive, Accessible, Archaeology: good practice guidelines for including disabled students and self-evaluation in archaeological fieldwork training*, Higher Education Academy Subject Centre for History, Classics and Archaeology: Guides for Teaching and Learning in Archaeology number 5.
http://www.heacademy.ac.uk/assets/hca/documents/archaeology/Inclusive_Accessible_Archaeology.pdf (accessed January 2009)
- Romans, F. & Preclin, V., 2008, *European Union Labour Force Survey - Annual results 2007*, Eurostat: Data in Focus 27/2008. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-QA-08-027/EN/KS-QA-08-027-EN.PDF (accessed January 2009)

Priloga 1: Zasebni sektor in javno financiranje

Posamezni partnerji so pripravili osnutke arheološkega dela, ki na kratko opisujejo strukturo in opravljanje arheološkega dela (na organizacijski ravni) v vsaki posamezni državi. Nekateri osnutki so vključeni v nacionalna poročila, vsi pa so dostopni na spletnem naslovu www.discovering-archaeologists.eu.

Avstrija

Upravljanje z dediščino in izdajanje dovoljenj za terensko delo je v pristojnosti državnega zavoda za varstvo dediščine (BDA). Obstajajo sicer zasebna arheološka podjetja, ki delujejo na podlagi kratkotrajnih pogodb, vendar so redka. Financiranje prihaja večinoma iz javnega sektorja, čeprav se je v zadnjih letih pojavil povečan dotok zasebnega kapitala, predvsem s strani gradbenih podjetij, ki financirajo obsežnejša izkopavanja. Avstrija ni podpisnica Malteške konvencije.

Belgija

Organizacija arheologije se razlikuje znotraj delovnih teles treh belgijskih regij (Bruselj - glavno mesto, Valonija, Flandrija).

V Bruslju je arheologija podrejena zveznemu zavodu za varstvo dediščine, ki je odgovoren za upravljanje s kulturno dediščino, kot tudi specifično za »zaščitna« izkopavanja.

V Valoniji leži odgovornost pri regionalni vladi, da zagotovi zunanje službe vsem provincam ter skrbi za vse vidike upravljanja z dediščino. Opravlja ali upravlja vse terenske preglede ter načrtovana in »zaščitna« izkopavanja.

V Flandriji imajo posamezne province in večja zgodovinska mesta lastne arheološke službe, ki opravljajo terensko delo. Komerzialna arheologija bo v kratkem tudi uradno priznana, zato arheologi ustanavljajo podjetja, ki bodo opravljala arheološke terenske preglede in manjša izkopavanja.

Belgijska vlada je podpisala Malteško konvencijo leta 2002. Tudi pred podpisom konvencije so bili izvajalci gradbenih del pripravljene kriti stroške arheoloških »zaščitnih« izkopavanj, še posebno v primerih obsežnejših razvojnih del, npr. hitrih železnic ali plinskih daljnovodov.

Ciper

Državni zavod za varstvo dediščine je zadolžen za upravljanje ciprske arheološke dediščine, vključno s sistematičnimi in zaščitnimi izkopavanji, kot tudi arheološkimi terenskimi pregledi. Od leta 1974 opravlja terensko delo na Cipru čedalje večje število tujih arheoloških misij. Na Cipru ni komercialnih arheoloških podjetij.

Češka

Od leta 1992 je bila obveznost plačevanja arheoloških izkopavanj razširjena tudi na vsa gradbena dela za poslovne namene. Arheološka izkopavanja lahko izvajajo institucije, ki so pridobile licenco s strani ministrstva za kulturo.

Glavni instituciji, ki imata zakonske obveznosti glede arheoloških spomenikov, sta arheološka inštituta češke akademije znanosti (v Pragi za Češko in v Brnu za Moravsko). Oba inštituta izvajata osnovne znanstvene raziskave, sodelujeta pri zaščitnih izkopavanjih, ki jih financirajo investitorji, ter pomagata pri ohranjanju spomenikov povezanih z arheološkimi najdišči.

Tudi arheologi v regionalnih ali občinskih muzejih izvajajo izkopavanja, ki jih plačajo investitorji, od leta 1990 pa so se pojavila tudi zasebna arheološka podjetja, ki opravljajo arheološka izkopavanja, posebej tista, ki so povezana s obsežnejšimi komercialnimi gradbišči. Trenutno je na Češkem aktivnih 10 tovrstnih podjetij (z licenco ministrstva za kulturo).

Grčija

V Grčiji ne obstaja komercialna arheologija. Vse arheološke aktivnosti, še posebno izkopavanja, izvaja grška arheološka služba, ki jo neposredno financira država, kot to določa zakon, ali druge znanstvene institucije (npr. univerzitetni oddelki ali tuje arheološke šole), ki so od omenjene arheološke službe predhodno pridobile posebna dovoljenja.

Trenutno deluje v Grčiji tudi 18 tujih arheoloških šol.

Irska

Na Irskem je daleč največji vir financiranja zasebni kapital. Po principu »plača povzročitelj okoljske obremenitve« so vsi stroški arheoloških del, ki nastanejo zaradi določenega projekta, breme izvajalca. Princip se uveljavlja tako za zasebne oz. komercialne, kot tudi za državne projekte, npr. gradnjo cest. Za vsako izkopavanje je nujno potrebno dovoljenje, ki ga akreditiranemu arheologu izda osrednja administrativna oblast.

Državne službe zaposlujejo arheologe v širokem razponu različnih državnih in lokalnih uradov. Manjše število lokalnih administracij celo zaposluje arheologe v vlogi svetovalcev pri prostorskem načrtovanju, medtem ko državna družba za avtoceste, poleg financiranja obsežnih izkopavanj, zaposluje tudi regionalne arheologe.

Večina arheologov zaposlenih v javnih službah dela na področjih prostorskega načrtovanja, terenskih pregledov, regulacije in konservacije. V preteklosti so državni arheologi opravljali izkopavanja na spomenikih v državni lasti, medtem ko v zadnjih letih večino teh del izvajajo preko javnih razpisov.

Madžarska

Na Madžarskem ima pravico opravljati arheološka izkopavanja le omejena skupina institucij - 19 deželnih muzejev, Zgodovinski muzej v Budimpešti, Narodni muzej Madžarske, Madžarska akademija znanosti, tri madžarske univerze, ki izobražujejo arheologe in Zavod za kulturno dediščino.

Poleg omenjenih obstaja na Madžarskem tudi nekaj, pogosto zelo majhnih (le z enim raziskovalcem), zasebnih podjetij s področja arheologije. Zakon tem podjetjem ne dovoljuje, da bi jih najel investitor gradbenega posega zaradi katerega se izvajajo izkopavanja, zato delajo kot podizvajalci pristojnih deželnih muzejev.

Investitorji obsežnejših posegov včasih zaposlijo strokovnjake - arheologe kot komisarje za arheološke raziskave, kot jih določa zakon (v nekaterih drugih državah bi takšne strokovnjake označili kot svetovalce). Njihovo število je dokaj nizko, manj kot 10 oseb.

Nemčija

Neodvisna organizacija kulturne sfere v posameznih nemških zveznih državah je pomenila razvoj raznolikih struktur in zakonov. Zaradi tega se pogosto zgodi, da mora nosilec večjega gradbenega projekta, ki sega čez več zveznih držav, priti do individualnega sporazuma z vsako posamezno regionalno (in včasih lokalno) upravo za upravljanje dediščine v posameznih zveznih državah.

Financiranje poteka večinoma s strani javnega sektorja. Zasebni kapital ima pomembnejšo vlogo le v tistih zveznih državah, ki uveljavljajo načelo »plača povzročitelj okoljske obremenitve« (*Verursacherprinzip*), čeprav je mogoče zasebni kapital izkoristiti tudi iz donacij za obsežnejše gradbene projekte v drugih zveznih državah.

V nekaterih zveznih državah opravljajo terensko delo arheologi zaposleni v državni službi, v nekaterih pa opravljajo to delo pogodbeniki. Na področju upravljanja dediščine je v Nemčiji samoumevno, da se nadzor in zagotavljanje kakovosti nikoli ne izdaja na podlagi pogodbe zasebnim podjetjem, temveč tovrstno delo vedno opravljajo državni zavodi za upravljanje dediščine.

Nizozemska

Na Nizozemskem velja konservacija dediščine za skupno dolžnost, ki temelji na sodelovanju med javnim sektorjem in zasebnimi iniciativami. Zasebni sektor v arheologiji je precej nov fenomen, ki je neposredna posledica sprejetja Malteške konvencije (CoE 1992).

Na državni ravni imajo skoraj vsi državni uradi določeno mero obveznosti za upravljanje dediščine. Zakonske spremembe so pripeljale v situacijo, kjer je država vedno večji del svojih pooblastil delegirala pokrajinam in lokalnim administracijam, medtem ko ima vedno večji vpliv tudi zasebni kapital.

Od stranke, pa naj bo iz javnega ali zasebnega sektorja, se pričakuje upoštevanje arheoloških vrednot ter po potrebi tudi njihovo varstvo pri vseh posegih v zemljo. Državne službe (osrednja državna, pokrajinska ali lokalna) morajo postaviti arheologijo kot pogoj za pridobitev dovoljenja za razvojno dejavnost. Stroški arheoloških posegov, kot tudi izbira izvajalca, je v pristojnosti nosilca projekta.

Slovaška

Varstvo kulturne dediščine na Slovaškem je v pristojnosti osrednjega zavoda za spomeniško varstvo (kot organ ministrstva za kulturo) in regionalnih zavodov. Dovoljenja za izvajanje arheoloških izkopavanj izdaja ministrstvo za kulturo. Stroške tovrstnih aktivnosti krije lastnik zemljišča ali stavbe. Temu primerno se večina trenutnih izkopavanj na Slovaškem financira s strani lastnikov zemljišč ter realizira skozi zaščitna izkopavanja zaradi gradbenih posegov.

Slovaški arheološki inštitut pri akademiji znanosti izvaja in upravlja arheološko terensko delo in izkopavanja po celotni Slovaški in upravlja centralni register arheoloških najdišč na Slovaškem.

Zasebna arheološka podjetja so nov fenomen, ki se je pojavil leta 2006. Opravljajo arheološka izkopavanja na obsežnejših komercialnih razvojnih projektih. Trenutno so na Slovaškem aktivna 3 tovrstna podjetja.

Slovenija

Zavod za varstvo kulturne dediščine je organ Ministrstva za kulturo RS, in je pristojen za: hranjenje splošnih dokumentov o stanju spomenikov in znanstvenih raziskavah fizične in zakonske zaščite ter varovanja in upravljanja s spomeniki, vključno s terenskim delom.

Izgradnja avtocestnega omrežja je v Sloveniji v zadnjih 15 letih zahtevala večje število terenskih arheologov, kot jih je lahko zgoraj omenjena institucija zagotovila. Iz tega razloga je postal zasebni sektor pomemben del slovenske arheologije, kjer delujejo zasebna podjetja in samozaposleni, ki izvajajo večino avtocestnih in urbanih zaščitnih izkopavanj skozi javne razpise.

Združeno kraljestvo

V Združenem kraljestvu je arheologija primarno komercialna dejavnost, ki jo uravnavajo demokratični procesi lokalnih administracij. Za izvajanje arheološkega dela v Angliji, Walesu in na Škotskem ni potrebno posebno dovoljenje, razen na majhnem številu zakonsko zaščitene spomenikov; v vseh ostalih primerih je potrebno le dovoljenje lastnika zemljišča.

Nosilci projektov so dolžni kriti stroške arheološkega vrednotenja in posegov kot del zahtevanega procesa za odobritev prošnje za pridobitev gradbenega dovoljenja (izdajajo ga lokalne administracije, svetujejo pa jim lastne arheološke službe) za svoj gradbeni poseg. Nosilec projektov zagotavlja svetovanje tudi zasebna svetovalna podjetja, medtem ko zasebni arheološki izvajalci prevzamejo terenski del arheološkega dela.

Državni zavodi za varstvo dediščine v štirih konstitutivnih delih Združenega kraljestva (Anglija, Severna Irsko, Škotska, Wales) imajo svetovalno vlogo vladnim službam ali skupščinam.

